

Olli Pyyhtinen

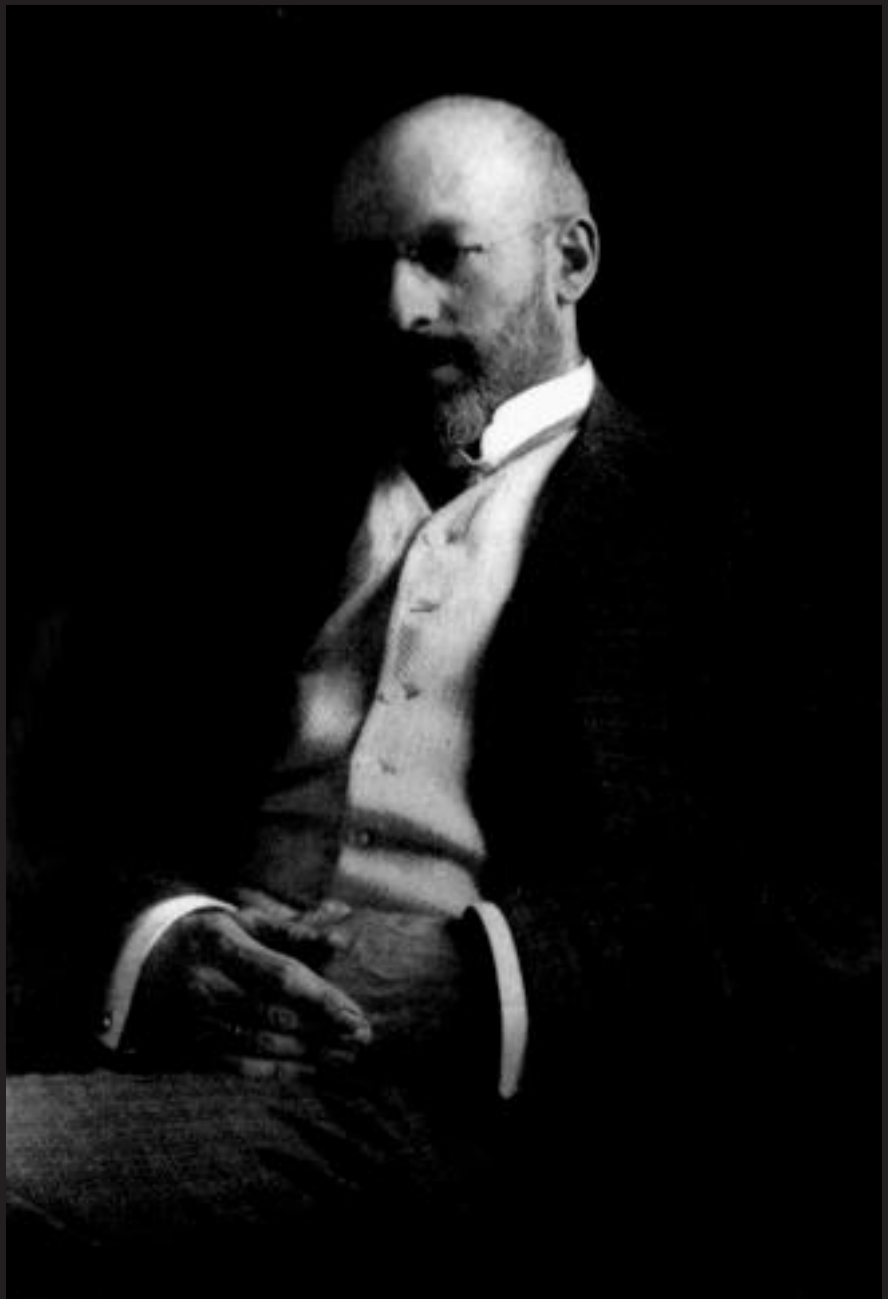
Muukalainen filosofiassa – Georg Simmel

Tapaus Simmel muodostaa tätä nykyä korkeintaan kursorisen alaviitteen ajattelun historian suureen aikakirjaan. Georg Simmel (1858–1918) oli berliniläinen filosofi, sosiologi, esteetikko ja kulttuurikriitikko, jolla oli huomattava vaikutus 1900-luvun taitteen ja alun saksalaiseen intellektuaaliseen kulttuuriin, ei vain oppineisiin – Georg Lukácsista

Walter Benjamiiniin, Martin Heideggerista Ernst Cassireriin, Siegfried Kracauerista Edmund Husserliin ja Ernst Blochista Hans Freyeriin – vaan yhtä lailla taitelijoihin ja laajaan kulttuuriyleisöön. Silti nykyfilosofit ovat lähes täydellisen riippumattomia ja tietämättömiä hänen perinnöstään. Esimerkiksi kolossaalisessa hakuteoksessa

Simmel-kronologia

1858	Syntyy maaliskuun maaliskuun 1. päivänä Berliinissä seitsenlapsisen perheen kuopuksena. Vanhemmat Edward ja Flora ovat juutalaista syntyperää, mutta evankelisiksi kääntyneitä.	1880	<i>Darstellung und Beurteilung von Kants verschiedenen Ansichten über das Wesen der Materie</i> palkitaan kirjoituskilpailussa. Väitöskirja <i>Psychologisch-etnographische Studien über die Anfänge der Musik</i> hylätään. Helmolz suosittelee aiheesta luopumista ja palkintokirjoituksen hyväksyttämistä väitöskirjana.	1885	<i>von den Assoziationen der Vorstellung</i> hyväksytään. Teos <i>Dantes Psychologie</i> . Privatdozentiksi Berliinin yliopiston filosofiseen tiedekuntaan. Virkaanastujaisluento <i>Über das Verhältnis des ethischen Ideals zu dem logischen und dem ästhetischen</i> .
1874	Felix und Sarotti -suklaatehtaan perustajaosakas Edward kuolee.	1881	Väittelee – <i>Das Wesen der Materie nach Kants Physischer Monadologie</i> – arvosanalla <i>cum laude</i> läpäistään suulliset kokeet filosofiasta, kantaitaliasta ja taidehistoriasta.	1889	Holhooja Julius Friedländer, berliniläisen musiikkikustantamo Petersin perustaja ja omistaja, kuolee ja jättää Simmelille huomattavan osan tuntuva omaisuudestaan.
1876	Kirjoittaa ylioppilaaksi Friedrich-Werderschen-Gymnasiumista. Aloittaa opinnot kuninkaallisessa Friedrich Wilhelmin yliopistossa Berliinissä. Opiskelee historiaa, filosofiaa, kansainpsykologiaa, etnologiaa, taidehistoriaa ja kantaitaliaa. Opettajia Johann Gustav Droysen, Theodor Mommsen, Heinrich von Sybel, Friedrich Harms, Moritz Lazarus, Heymann Steinthal, Hermann Grimm, Heinrich Treitschke, Adolf Bastian, Eduard Zeller, Adolf Lasson ja Max Jordan.	1883	Hakee habilitaatiota Kantin tila- ja aikaoppia käsittelevällä työllä. Lupa myönnetään, esitelmä hylätään vanhempiä kollegoja kohtaan epäkuntoittavaksi tulkitun hyökkäävän argumentoinnin johdosta kiistassa sielun sijainnista.	1890	<i>Über sociale Differenzierung</i> . <i>Sociologische und psychologische Untersuchungen</i> . Avioituu taidemaalari, filosofi ja kirjailija Gertrud Kinelin (s. 1864) kanssa, joka on julkaiseva salanimellä Marie Luise Eckendorff kirjat <i>Vom Sein und Haben der Seele</i> (1906), <i>Realität und Gesetzmäßigkeit im Geschlechtsleben</i> (1910). Muita teoksia <i>Über das Religiöse</i> (1919) ja <i>Kindschaft</i>

- zur Welt (1927). Gertrud kuolee vuonna 1938.
- 1891 Hans-poika syntyy. Hänestä tulee myöhemmin lääketieteen *Ausserordentlich Professor* Jenan yliopistoon. Dachau keskitysleiriltä Hans onnistuu pääsemään vuonna 1939 maanpakoon Yhdysvaltoihin, missä hän kuolee vuonna 1943.
- 1892 *Die Probleme der Geschichtsphilosophie. Eine erkenntnistheoretische Studie.*
- 1892/93 *Einleitung in die Moralwissenschaft. Eine Kritik der ethischen Grundbegriffe.*
- 1898 Hakemus *Extraordinarius Professoriksi* Berliinin yliopiston filosofiseen tiedekuntaan hylätään.
- 1900 *Philosophie des Geldes.*
- 1901 *Ausserordentlich Professoriksi* Berliinin yliopiston filosofiseen tiedekuntaan.
- 1904 *Kant.* Gertrud Kantorowitzin kanssa saadun tyttären, Angelan, syntymä.
- 1905 Angela muuttaa myöhemmin Palestiinaan, missä hän kuolee tapaturmaisesti alkuvuodesta 1944.
- 1906 *Die Probleme der Geschichtsphilosophien* toinen, täysin uudistettu laitos sekä *Philosophie der Mode.*
- 1907 *Kant und Goethe* sekä *Die Religion.*
- 1908 *Schopenhauer und Nietzsche.*
- 1910 *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung.* Hakemus Heidelbergin yliopiston filosofian oppituolin haltijaksi kariutuu, pitkälti historioitsija Dietrich Schäferin tyrmävään ja antisemitistisen lausunnon vuoksi huolimatta Eberhard Gotheinin ja Max Weberin tuesta sekä Heinrich Rickertin virantavoittelusta luopumisesta.
- 1911 *Hauptprobleme der Philosophie.* Esielmä Saksan Sosiologiyhdistyksen ensimmäisillä päivillä: "Soziologie der Geselligkeit". Mukana filosofiseen kulttuuriin keskittyvän kansainvälisen *Logos*-aikakauslehden perustamisessa, toimituskunnassa kuolemaansa saakka.
- 1911 *Philosophische Kultur. Gesammelte Essays.* Freiburgin yliopiston valtiotieteiden tiedekunnan kunniahtorin arvonimi.
- 1913 *Goethe.*
- 1914 Filosofian professoriksi Strasbourgin Kaiser Wilhelm -yliopistoon.
- 1916 *Rembrandt ja Das Problem der historischen Zeit.*
- 1917 *Grundfragen der Soziologie* sekä *Der Krieg und die geistigen Entscheidungen.*
- 1918 *Der Konflikt der modernen Kultur.* Kuolee maksasyöpään syyskuun 26. päivänä. Postuumisti ilmestyy tekijän testamenttinaan ja kypsimpänä teoksenaan pitämä, kuolinvuoteella viimeistelty *Lebensanschauung.*

S

immelin filosofia onkin tavattu nähdä aikaansa sidottuna siirtymäilmiönä. Oireellisesti jopa Simmelin oppilaisiin kuulunut Lukács julisti opettajansa olevan ”aikamme suurin ohimenevä filosofi”. Simmel oli Lukácsin arvion mukaan ”aito impressionismin filosofi”: kuten jokainen impressionismi on luonteeltaan tilapäistä, Simmelkin oli ”filosofian Monet, jota ei ole vielä seurannut Cézanne”.²

Tänä päivänä Simmel tunnustetaan korkeintaan formaalin sosiologian perustajana ja moderniteettia teoretisoivien esseiden kirjoittajana. Ei toki käy sivuuttaminen hänen taitavia tarkastelujaan vaikkapa rahasta, tyylistä, rakkaudesta, kaupungeista, saati aistien, tunteiden, tilan, kirjeenvaihdon, aterian, konfliktin, salaisuuden, muukalaisen ja muodin sosiologiaa. Mutta nämä tekstit eivät anna koko kuvaa. Simmel julkaisi tutkimuksia Kantista, Goethesta, Schopenhauerista, Nietzschestä ja Rembrandtista sekä historianfilosofiasta, moraalitieteestä ja uskonnosta, unohtamatta hänen Bergsonia, Rodinia, Michelangeloa ja Stefan Georgea tai esimerkiksi sukupuolta³, kohtaloa, sotaa, kuolemaa tai yksilöllistä eettistä lakia käsitteleviä esseitään. Sosiologia ja kulttuurifilosofia kattavat vain yhden puolen huomattavan laajasta tuotannosta. Simmel työskenteli läpi uransa myös tietoteorian, etiikan, psykologian ja taiteenfilosofian sekä elämänsä loppua kohden entistä enemmän metafysiikan kysymysten parissa. Simmelille tunnusomainen filosofisuus ei ole yleisesti tiedossa.

Reseptiosta

Simmelin positio oli jo hänen elinaikanaan kuin toisinto hänen teoretisoimastaan kuuluisasta ”muukalaisen” (*Fremde*) hahmosta: muukalainen on yhä aikaa lähellä ja kaukana, piirin sisäpuolella vain ollessaan sen ulkopuolinen.⁴

Yhtäältä Simmel oli yksi vuosisadanvaihteen Berliinin intelligentisijan ehdottomista keskipisteistä läheisine suhteineen Heinrich Rickertiin, Max Weberiin, Henri Bergsoniin, Edmund Husserliin, Auguste Rodiniin, Rainer Maria Rilkeen sekä Stefan Georgeen. Hän oli tähtiluennoitsija, jonka luennot olivat sanomalehtiä myöten raportoituja tapauksia ja hänen kirjansa välittömiä myyntimenestyksiä. Monet Simmelin teksteistä myös ilmestyivät varsin pian julkaisemisensa jälkeen käännöksinä. Jo hänen elinaikanaan Simmeliä käännettiin venäjäksi, ranskaksi, puolaksi, englanniksi, hollanniksi, tanskaksi, italiaksi ja espanjaksi.⁵

Toisaalta Simmelin yliopistoura oli kuitenkin kaikkea muuta kuin menestystarina, vertaa sitä sitten suosioon aikaisten keskuudessa, tuotannon laajuuteen tai myö-

hempään merkitykseen. Takaiskut seurasivat toisiaan: ensimmäisen väitöskirjan hylkääminen, habilitaatioesitelmän torjuminen, 17 vuotta palkattomana *Privatdozentina*, 13 vuotta *Ausserordentlich Professorina*, toistuvat oppituolilta jäämiset, professuurin saaminen vasta 56-vuotiaana... Syitä uran traagisuuteen voidaan hakea niin Simmelin juutalaisesta taustasta, ajattelun epäortodoksisesta luonteesta kuin hänen epäselvästä asemastaankin sosiologian ja filosofian, tutkijan ja intellektuellin roolien välissä, mutta mikään näistä ei selitä asiaa yksinään.⁶

Vaikka Simmel oli itseymmärrykseltään ennen kaikkea filosofi, hän on jäänyt aatehistoriaan nimenomaan sosiologian klassikkona. Kirjeissään Simmel valitteli, että hänet tunnetaan etenkin ulkomailla yksinomaan sosiologina⁷. Simmelin sosiologia sai erityisen hyvän vastaanoton Yhdysvalloissa, missä sen otti omakseen Chicagon koulun ensimmäinen sukupolvi. Atlantin takaa Simmel tuli toisen maailmansodan jälkeen pitkälti tuontitavarana jopa Saksaan sosiologisen rooliteorian, konfliktiteorian, sosiaalipsykologian ja kaupunkisosiologian klassikkona.⁸

Kestosuosiota Simmel ei Yhdysvalloissakaan saanut nauttia, vaan kiinnostus vaihteli suuresti sen mukaan, mitä kulloinkin pidettiin hyvänä sosiologiana. 1950-luvun amerikkalaisessa sosiologiassa Simmel oli Donald Levinen⁹ mukaan vallitsevalle ankaria menetelmiä käyttävälle ”datan” tuottamiseen vannonalle tieteelliselle hengelle aivan liian epäempiirinen, ”arkaainen amatööri”. Teoreettisemmin orientoituneet taas pitivät hänen ajattelutapaansa liian kepeänä ja korkealentoisena. Kaanonin epävakaudesta tosin osoittaa se, että Theodore Abel julisti *American Sociological Review*ssa 1959 Simmelin koko ”modernin sosiologian perustajaksi”¹⁰.

Simmeliläisiä ajatuksia käytettiin kautta laidan, mutta kokonaisvaltainen ja kriittinen ote puuttui. Euroopasakin Simmeliltä luettiin pitkään lähinnä yksittäisiä esseitä (konfliktista, muodista, suurkaupungista) fetissoituneina erilleen tuotannon kokonaisuudesta. Vasta 1970-luvulla alkaen sosiologisia kirjoituksia alettiin asettaa laajempaan, filosofiaa, estetiikkaa ja kulttuuria käsittelevien tekstien yhteyteen.¹¹

Filosofi-Simmel on silti yhä vielä paljolti löytämättä. Ajattelun taustavaikutustajien, tuotannon kokonaisuuden ja vaikutusten systemaattisempi analyysi on tekemättä. Sysäysten – niin muiden ajattelijoiden vaikutuksen Simmeliin kuin hänen muihin – esiin kaivaminen on vaikeaa: Simmelin teksteistä puuttuvat lähdeviitteet lähes kokonaan, ja moni hänen käsitteistään kulkee nykykeskustelussa isättömänä alkuperäänsä paljastamatta.

Kokonaiskuvan uupumista ovat edesautanneet paitsi osittaiskäännökset myös koottujen teosten puuttuminen. Tilanne on kuitenkin parantunut koko ajan 24-osaisen *Gesamtausgaben* julkaisuhankkeen edetessä. Mutta kokonaisotetta ei usein ole edes koetettu hakea, sillä reseptiossa on elänyt voimakkaana käsitys Simmelin fragmen-

taarisuudesta. ”Impressionismin”, ”estetismin” ja ”formaaliuden” ohella se on yksi kliseeksi asti toistuvista stereotyypeistä, jotka ovat vieneet umpikujaan: ongelma on korvattu valmiilla leimalla¹². Tämä on tehnyt erityisesti varhaistuotannon lähestymisen milteipä mahdolltomaksi, niin epätyypillisiä nuoren Simmelin kirjoitukset ovat verrattuna vallitsevaan standardikäsitukseen Simmelistä¹³. Uudemmallalla vastaanotolla onkin haasteenaan kriittinen välienselvittely näiden luutumien kanssa.

Kantin vaikutus ja elämäntilfilosofia

Vaikka Simmel seisoi etäämmällä Kantista kuin Rickert ja uuskantilaiset, hänelle ominainen tapa asettaa ongelmat on kantilaisesti virittynyt¹⁴. Näin on etenkin Simmelin keskituotannon (osapuilleen 1892–1908) aloittavasta teoksesta *Die Probleme der Geschichtsphilosophie* eteenpäin. Jo sitä edeltäneessä, positivistisesti värityneessä pragmatismien, sosiaalidarwinismin, Spencerin evolutionismin ja Fechnerin atomismin johdattamassa varhaistuotannossa (noin 1880–1892) – jonka Simmel koetti sittemmin parhaansa mukaan unohtaa todeten olleensa tyhmä 35-vuotiaaksi saakka¹⁵ – Kant esiintyi ajattelun aiheena. Tuolloin Simmel oli kuitenkin vielä hyvin kriittinen Kantin transsendentaalifilosofiaa kohtaan.

Simmelin tarkastelujen lähtökohtana on usein kantilainen muodon ja sisällön erottelu. Siihen perustuu olennaisesti myös simmeliläinen sosiologia, jonka kohteena ovat ihmisten väliset vuorovaikutussuhteet, ”sosiaaliset muodot”. Vastaavasti hahmotellessaan niin historian kuin yhteiskunnankin tietoteoriaa Simmel kiinnittää tiedon sisältöjen sijaan huomion sen *a priori* -muotoihin, yksilökokemuksen ehtoihin. Historia on Simmelille (Wilhelm Diltheyn hengessä) ymmärtävän subjektin ja yhteiskunta sosiaalisissa suhteissa vuorovaikuttavan yksilön kokemuksen apriorisuuksien ehdollistama, kuten Kantille luonto on hajanaisista aistihavainnoista koostuva järjestyksen järjestyksensä ykseys. Tieto ei voi koskaan olla todellisuuden tarkka jäljennös tai kuva, vaan siinä on Simmelin mukaan kyse aina muodon antamisesta (*Formgebung*).

Mutta toisin kuin Kant, Simmel katsoo tietoisuuden olevan riippuvainen ei järjen, vaan elämyksen (*Erlebnis*) aprioriteeteista¹⁶. Elämyksen käsite nousee elämän (*Leben*) rinnalla Simmelin myöhäisajattelun (1908–1918)¹⁷ keskeiskategoriaksi. Kuten Schopenhauerilla tahto ja Nietzscheillä vallantahto, Simmelillä elämä ja elämys edeltävät järjettä. Näin pyritään yli Kantin intellektualismin¹⁸. Elämys on Simmelille tietoisuutta alkuperäisempi maailmasuhteemme ilmaus: se on tapa, jolla elämän vitalisuudesta kumpuavasta mutta sen ylittävistä objektista vasta tulee meille itsenäisenä muotona jotakin tiedettävää. Tietoisuus on vain tiettyjen kokonaiseksistenssimme puolten reagoimista asioihin, kun elämyksessä on kyse kokonaisvaltaisesta maailmasuhteestamme.¹⁹

Maailmasuhteen problematiikka tarjoaa yhden avaimen Simmelin ajattelun kokonaisuuteen. Hän itse nimitti kirjeessä ajatteluaan ”hengen maailmasuhdetta” tarkastelevaksi ”tämänpuoleisen metafysiikaksi”²⁰. Se läpäisee Simmelin ajattelun kaikki ydinalueet: tietoteoriassa polttopisteessä on subjektin tiedollinen suhde totuuteen, sosiologiassa yksilön sosiaaliset suhteet toisiin, kulttuuri-filosofissa subjektiivisen kulttuurin ja kokemuksen tapojen niveltymisen objekteihin ja niiden kulttuuriin ja elämäntilfilosofissa elämän suhde muotoihin. Jopa filosofia itse määrittäyty Simmelin katsannossa tietynlaisen maailmasuhteen ilmaukseksi. Siinä on olennaista ainutlaatuisen ja yleisen välimaastoon asettuvan ”hengen tyyppin” suhde maailman kokonaisuuteen, kuten Turo-Kimmo Leh-tonen esittää kirjoituksessaan tässä numerossa.

Simmelille tärkein minä–maailma-suhteen osa on yksilön käsite. Yksilöllisen olemassaolon muodossa avautuvat niin suhde maailmaan kuin suhde itsen omana maailmanaan. Yhtäältä jokainen subjekti on osa itseä suurempaa kokonaisuutta, toisaalta kukin on itseensä sulkeutunut kokonaisuus, itseriittäinen ja ainutlaatuinen maailma itselleen. Tähän liittyvät myös Simmelin teksteissä tiheään esiintyvät kaksi yksilöllisyyden muotoa: ulkopuolen ja formaalin yhtäläisyyden kautta yksilöä ajatteleva kvantitatiivinen tai sosiologinen yksilöllisyys ja paljosta Nietzscheelle velkaa oleva yksilön ainutlaatuisuutta ja vertautumattomuutta painottava laadullinen yksilöllisyys, joka huipentuu ajatukseen ”yksilöllisestä laista”, vitalisoidusta ja individualisoidusta etiikasta. Mutta samaan aikaan yksilöllisyys on absoluuttisessa mielessä myös jokin ”kolmas”: muoto, jossa inhimillisen olemassaolon kaksinaisuus tavoittelee ykseyttä.²¹ ”[S]ielullisella totaliteetilla on aina yksilön muoto”, Simmel kirjoittaa²².

”Kolmas”

Käsillä olevaan teemaopakkettiin suomennettu teksti ”Eräistä filosofian nykyongelmista” olisi houkuttelevaa lukea autobiografisessa valossa Simmelin henkilökohtaisena todistuksena käänteestään kantilaisista elämäntilfilosofiin kysymyksenasetteluihin.²³

Tällainen luenta olisi kuitenkin hätköity. Vaikka Simmelin kehitys johti vähitellen aina kauemmas Kantista ja lähemmäs Nietzscheä ja Bergsonia, hän ei hylännyt kantilaisuutta. Simmelin elämäntilfilosofian varsinaisen anti onkin vitalismin ”kantilaistamisessa”²⁴. Kun Nietzsche ja Bergson tavallaan absolutisoivat elämän virtaavuuden ja tulemisen – Nietzsche vallantahtona ja Bergson *elan vitalina* –, Simmel sisällyttää omaan elämän määritelmäänsä *muodon* käsitteen. Heidän tavoin Simmel kyllä mieltää elämän vitaliseksi prosessiksi, jatkuvaksi pyrkimykseksi enemmän-elämään (*Mehr-Leben*): elämä koettaa joka hetki ylittää aktuaalisen muotonsa, kurottaa itsensä yli. Mutta elämä ei ole silkkää enemmän-elämää,

vaan se on myös aina joissain muodoissa (kieli, sosiaaliset muodot, normit, taide, tiede, uskonto, materiaaliset objektit jne.) aktuaalista. Elämään palautumattomina nämä muodot ovat ”enemmän-kuin-elämää” (*Mehr-als-Leben*), mutta silti läpikotaisin elämän aikaansaannoksia ja siitä erottamattomia: absoluuttisessa katsannossa elämä on ykseys, joka sisältää sekä määreen enemmän-elämää että enemmän-kuin-elämää. Tämä määritelmä tekee Simmelin elämänfilosofiasta aina-jo kulttuurifilosofiaa ja hänen tarkastelemastaan elämästä hengen elämää (*geistiges Leben*). Biologis-vitaalinen elämä ei kykene luomaan autonomisia muotoja, ”objektiivista kulttuuria”. Sen syntymisen edellytyksenä on subjektin ja objektin irtaantuminen toisistaan ja alkeismuotona itsetietoisuus: subjekti tekee itse itsestään oman objektinsa. Henki on tiedettävissä meille Simmelin mukaan vain ”itsetietoisuuden muodossa”.²⁵

Simmelin ominainen dualismien relativointi pätee toisin sanoen myös tässä. Ei tehdä ratkaisua kantilaisuuden ja elämänfilosofian välillä, yksinkertaisesti valita jompaakumpaa, vaan säilytetään ja ylitetään äärikantojen vastakkaisuus samassa eleessä. Simmel etsii ykseyttä vastaparien vuorovaikutuksesta: elämä ja muoto, elämänfilosofia ja kantilaisuus, romantiikka ja idealismi, yksilö ja yhteiskunta, subjektiivinen ja objektiivinen kulttuuri, osa ja kokonaisuus, sisäinen ja ulkoinen, erityinen ja yleinen... Vain lähtemällä liikkeelle vastakkaisista periaatteista onnistumme Simmelin näkemyksen mukaan kattamaan tiedollisesti ja kokemuksellisesti mahdollisimman laajan alueen.²⁶

Simmelin oma ajattelu on kulloinkin esiin nostetut vastakohdat aineksinaan sisältävä ja toisilleen välittävä muttei koskaan kumoava ’kolmas’.

Koskaan ei saada lopullista synteesiä, jos kohta sen saavuttamattomuus on Simmelin mukaan vain tosiasiallista, ei periaatteellista:²⁷ monistisen ja dualistisen tendenssin kamppailu määrittää kunkin ajattelijan, ehkä myös koko yleisen hengenhistorian kehitystä²⁸. Simmelille ongelmat eivät ylipäätään ole olemassa vain tullakseen ratkaistuksi, vaan jo niiden tarkka valaiseminen ja kokeminen voi olla yhtä tähdellistä²⁹. Yksittäisiä välähdyksiä ja fragmentteja tärkeämpää on Simmelin tapa opettaa katsomaan uudella tavalla. Varmuuksia ei niinkään hajoteta, vaan ne perustetaan vuorovaikutuksiin: totuus, arvo ja objektiivisuus näyttäytyvät suhteina, vastavuoroisuuksina.³⁰ Simmel ei väitä mitään yksittäisten totuuksien tai arvojen relatiivisuudesta; häntä kiinnostaa niiden kokonaisuus tai käsite, suhteiden totuus³¹. Se kuuluu: kaikki on yhteydessä kaikkeen. Simmelin mukaan emme ylipäätään ”voisi sanoa maailman olevan yksi, ellei sen jokainen osa vaikuttaisi jollakin tavoin kaikkiin muihin”.³²

Simmeliläistä katsomistapaa leimaa ilmiöiden tarkkaaminen niiden ilmaantumisen hetkessä ja erityisyydessä, niiden tässä-ja-nyt-satunnaisuuden mukaan mutta myös hetkiä ikuistaen, *sub specie aeternitatis*: ei korottamalla ne filosofiseen yleisyyteen tai sovittamalla filoso-

fiseen systeemiin (kuten Platon ja Hegel tekivät), vaan jättämällä asiat sellaiseksi kuin ne ovat, alistetuiksi omille välittömille laeilleen; Simmelille yksittäiset objektit eivät ole yleisen säännön momentteja, vaan niillä on kullakin oma yksilöllinen lakinsa. Oheen suomennetut aforistiset päiväkirjamerkinnot³³ vangitsevat tämän hetkien estetiikan – kerrallisen ja ikuisen, yksilöllisen ja yleisen, fragmentin ja kokonaisuuden väliset jännitteet – ajoittain vieläpä kirikkaammin kuin esseemuoto, joka oli Simmelille eräänlainen ajattelun metodi. Simmelöintiin uskaltautuen voi niiden sanoa olevan muotoja, jotka esittävät Simmelin ajattelun levottoman liikkeen antiteesien välillä. Ajatteluna se on vastakkaisten voimien tulemista, ristiriidoissa elävä kolmas, muotojen muoto – niin kuin Simmelin katsomuksessa lopulta elämä itse.³⁴

Kirjallisuus

- Abel, Theodore, The Contribution of Georg Simmel: A Reappraisal. *American Sociological Review* Vol. 24, No. 4, 473–479, 1959.
- Beyers, A. M., *Dynamik der Formen bei Georg Simmel. Eine Studie über die methodische und theoretische Einheit eines Gesamtwerkes*. Duncker & Humblot, Berlin 1985.
- Dahme, Heinz-Jürgen, *Soziologie als exakte Wissenschaft. Georg Simmels Ansatz und seine Bedeutung in der gegenwärtigen Soziologie*. I & II. Enke, Stuttgart 1981.
- Dahme, Heinz-Jürgen, Das ”Abgrenzungsproblem” von Philosophie und Wissenschaft bei Georg Simmel. Zur Genese und Systematik einer Problemstellung. Teoksessa *Georg Simmel und die Moderne. Neue Interpretationen und Materialien*. Toim. Heinz-Jürgen Dahme ja Otthein Rammstedt. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1995.
- Dahme, Heinz-Jürgen & Rammstedt, Otthein, Einleitung. Teoksessa Georg Simmel, *Schriften zur Soziologie*. Toim. Heinz-Jürgen Dahme ja Otthein Rammstedt. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1986.
- Featherstone, Mike, Georg Simmel: An Introduction. *Theory, Culture & Society*, Vol. 8, No. 3, 1–16, 1991.
- Freund, Julien, *Der Dritte in Simmels Soziologie*. Teoksessa Hannes Böhringer & Karlfried Gründer (toim.) *Ästhetik und Soziologie um die Jahrhundertwende. Georg Simmel*. Klostermann, Frankfurt/M. 1976.
- Frisby, David, *Simmel and Since. Essays on Georg Simmel's Social Theory*. Routledge, London & New York 1992.
- Frisby, David, Georg Simmel. Teoksessa Edward Craig (toim.) *the shorter routledge encyclopedia of philosophy*. Routledge, London & New York 2005.
- Köhnke, Klaus Christian, Von der Völkerpsychologie zur Soziologie. Unbekannte Texte des jungen Georg Simmel. Teoksessa Heinz-Jürgen Dahme & Otthein Rammstedt (toim.) *Georg Simmel und die Moderne. Neue Interpretationen und Materialien*. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1995.
- Köhnke, Klaus Christian, *Der junge Simmel in Theoriebeziehungen und sozialen Bewegungen*. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1996.
- Landmann, Michael, Einleitung des Herausgebers. Teoksessa Georg Simmel, *Das individuelle Gesetz. Philosophische Exkurse*. T. Michael Landmann. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1968.
- Landmann, Michael, Georg Simmel: Konturen seines Denkens. Teoksessa *Ästhetik und Soziologie* (ks. yllä).
- Levine, Donald N.; Carter, Ellwood B. & Gorman, Eleanor Miller, Simmel's Influence on American Sociology I. *American Journal of Sociology*, Vol. 81, No. 4, 813–845, 1976.
- Levine, Donald N., Sociology's Question for the Classics: The Case of Georg Simmel. Teoksessa Rhea (toim.) *The Future of the Sociological Classics*. Allen & Unwin, London 1981.

- Lukács, Georg, Georg Simmel. Teoksessa Kurt Gassen & Michael Landmann (toim.) *Buch des Dankes an Georg Simmel. Briefe, Erinnerungen, Bibliographie*. 2. Aufl. Duncker & Humblot, Berlin 1993.
- Noro, Arto, *Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta*. Tutkijaliitto, Helsinki 1991.
- Noro, Arto, Esipuhe suomennosvalikoimaan. Teoksessa Simmel, *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895-1917*. Suom. Tiina Huuhtanen. Gaudeamus, Helsinki 2005.
- Schnabel, Peter-Ernst, Positivismus, Impressionismus, Hegelianismus. Simmel-Renaissance in der Sackgasse? Teoksessa Dahme & Rammstedt (toim.) *Georg Simmel und die Moderne. Neue Interpretationen und Materialien*. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1995.
- Simmel, Georg, *Kant. Sechzehn Vorlesungen gehalten an der Berliner Universität*. Duncker & Humblot, Leipzig 1904.
- Simmel, Georg, *Kant und Goethe. Zur Geschichte der Modernen Weltanschauung*. 3. Aufl. Wolff, Leipzig 1916.
- Simmel, Georg, *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. 2. Aufl. Duncker & Humblot, München & Leipzig 1922.
- Simmel, Georg, Anfang einer unvollendeten Selbstdarstellung. Teoksessa Gassen & Landmann (toim.) *Buch des Dankes an Georg Simmel. Briefe, Erinnerungen, Bibliographie*. 2. Aufl. Duncker & Humblot, Berlin 1993a.
- Simmel, Georg, Simmels Briefe an Heinrich Rickert. Teoksessa *Buch des Dankes an Georg Simmel*. Berlin 1993b.
- Simmel, Georg, *Aufsätze und Abhandlungen 1901-1908* Band I. *Gesamtausgabe* Band 7. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1995.
- Simmel, Georg, *Der Krieg und die geistigen Entscheidungen* [etc.] *Gesamtausgabe* Band 16. Suhrkamp, Frankfurt/M 1999a.
- Simmel, Georg, *Pieni sosiologia*. Suom. Kauko Pietilä. Tutkijaliitto, Helsinki 1999b.
- Simmel, Georg, *Aufsätze und Abhandlungen 1909-1918* Band II. *Gesamtausgabe* Band 13. Suhrkamp, Frankfurt/M 2000.
- Simmel, Georg, *Briefe 1880-1911. Gesamtausgabe* Band 22. Suhrkamp, Frankfurt/M. 2005.
- Wolff, Kurt H., Introduction. Teoksessa *The Sociology of Georg Simmel*. The Free Press, New York 1965.
12. Ks. Dahme 1981 I, 14-86; Schnabel 1995.
13. Ks. Frisby 1992, 26. Köhnke (1996; 1995) on tehnyt mittavan työn nuoren Simmelin vaiheiden ja ajattelun selvittämiseksi.
14. Ks. Simmel 1993b, 118. "Keskeneräisenä omakuvana" tunnetussa lyhyessä, 1905-1907 kirjoitetussa tekstissä Simmel (1993a, 9) ilmoittaa lähteneensä tuotannossaan "tietoteoreettisista ja Kant-tieteellisistä tutkimuksista käsi kädessä historiallisten ja sosiaaliteollisten tutkimusten kanssa".
15. Köhnke 1996, 26. Myöhemmin Simmel uudisti täysin *Die Probleme der Geschichtsphilosophien*.
16. Bevers 1985, 48-9.
17. Karkea jaottelu on ymmärrettävä heuristiseksi. Esimerkiksi vuosi 1908 ei näyttäydy suurena käänteenä Simmelin ajattelussa. Tuolloin julkaistu *Soziologie* merkitsi Simmelin sosiologian lakipistettä; samana vuonna Simmel alkoi työskennellä Bergsonin ajattelun parissa. Suurin osa teoksen luvuista oli kuitenkin jo ilmestynyt esseinä, ja Simmelin voidaan myös osoittaa alkaneen kypsyttellä elämänfilosofiaansa viimeistään 1902 alkaen. Suuri osa myöhäistuotannon kysymyksistä onkin jo aiemmin esillä olleiden teemojen kehittelyä (Dahme 1981 II, 254, 257). Simmel säilyi melko uskollisena peruskatsomuksilleen. Hyvä esimerkki temaattisesta jatkuvuudesta on yksilöllisen problematiikka, johon Simmel paneutui jo väitöskirjatyössään.
18. Ks. Simmel 1904, 47; 1995, 275. Kant-kriittisyydestä myös essee "Eräistä filosofian nykyongelmista" sekä Jukka Laarin kirjoitus tässä numerossa.
19. Simmel 2000, 321-2.
20. Simmel 2005a, 872.
21. Simmel 2000, 300.
22. Ks. Simmel 2006 (suomennos tässä numerossa).
23. Alkuteksti *Über einige gegenwärtige Probleme der Philosophie* julkaistiin *Vossische Zeitungin*, berliiniläisen "valtiollisten ja oppineiden asioiden" sanomalehden aamupainoksessa 17.11.1912. Käännös perustuu *Gesamtausgaben* 12. niteessä *Aufsätze und Abhandlungen 1909-1918 Band I* (Suhrkamp 2001; 381-7) olevaan versioon.
24. Vrt. Bevers 1985, 24.
25. Simmel 1950, 129.
26. Kolmannesta Simmelin ajattelun peruskaavana ks. esim. Freund 1976 ja Noro 1991.
27. Simmel 1916, 115.
28. Simmel 1950, 99.
29. Vrt. Landmann 1976, 4.
30. Simmel 1993a, 9.
31. Simmel 1993b, 118.
32. Simmel 1922, 5; suom. 1999b, 20.
33. Käännökseen on poimittu valikoima Simmelin päiväkirjamerkin-
töjä postuumisti julkaistusta Gertrud Kantorowitzin toimittamasta teoksesta *Fragmente und Aufsätze aus dem Nachlaß und Veröffentlichungen der letzten Jahre* (Drei Masken 1923) osiosta "Aus dem nachgelassenen Tagebuche" (sivut 1-46).
34. Kiitokset kirjoittajille sekä Pasi Väliholle, Markku Hongistolle ja Michael Szurawitzkille. Eryyksen lämmin kiitos Jarkko S. Tuusvuorelle kauttalaitaisesta avusta aina teemapaketin ideointivaiheesta alkaen. Ilman sitä etenkin suomennokset olisivat jääneet ratkaisevasti huonommiksi. Mahdolliset virheet kaikilla sarjoilla joudun silti tunnustamaan omikseni.

Viitteet

1. Vrt. Frisby 2005, 960.
2. Lukács 1993, 172 & 173.
3. Katso Merja Kinnusen artikkeli tässä numerossa.
4. Simmel 1922, 509.
5. Suomeksi Simmelin kirjoituksia on ollut saatavilla vasta hitusen yli 20 vuotta. Niiden lista ei ole pitkä. Ensimmäinen oli *Taidelehdessä* vuonna 1983 ilmestynyt Raija Sirosen suomennos Simmelin esseestä *Ravniot*. Tätä seurasi *Muodin filosofia* (Odessa 1986) Antti Alasen suomennoksena. Panu Turusen käsialaa oleva osittaiskäännös *Raban filosofia* (Rainvaik-kustannus/Doroga 1997) kattaa alkukielisestä teoksesta esipuheen sekä noin kolmanneksen teoksen jälkimmäisestä puoliskosta. Kauko Pietilän suomentama erinomainen *Pieni sosiologia* (Vastapaino 1999) puolestaan sisältää käännökset *Soziologie*-teoksen ohjelmallisesta johdantoluvusta, siihen sisältyvästä ekskursista yhteiskunnan mahdollisuusehtoihin ja myöhäisteoksesta *Grundfragen der Soziologie*. Viimeisin Simmel-käännös *Suurkaupunki ja moderni elämä* (Gaudeamus 2005) on Tiina Huuhtasen suomennosjalkeä. Tämän Simmeliä moderniteetin teoreetikkona esittelevän kokoelman pääosin kulttuurilehdissä julkaistuja keskikauden esseitä on valikoinut suomalaisen Simmel-tutkimuksen *grand old man* Arto Noro, joka on myös kirjoittanut teokseen hienon esipuheen.
6. Ks. esim. Wolff 1965 xviii-xix; Dahme & Rammstedt 1986, 11; Köhnke 1996, 20-1, 141-6; Noro 2005, 8-12.
7. Esim. Simmel 2005a, 342.
8. Ks. Levine et al. 1976; Köhnke 1996, 14.
9. Levine 1981, 61.
10. Abel 1959, 474.
11. Featherstone 1991, 1.